

Кас'яненко Оксана Миколаївна
старший викладач
кафедра теорії та методики дошкільної освіти
Мукачівський державний університет, м.Мукачево, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ З ВАДАМИ СЛУХУ В ДНЗ

У статті йдеться про необхідність організації цілеспрямованої роботи з дітьми дошкільного віку, які мають вади розвитку слуху. Визначено основні причини виникнення подібних патологій. Розкрито основні шляхи організації навчання дітей з вадами слуху в ДНЗ. Визначено основні завдання дошкільної освіти, які спрямовуватись на подолання соціальної недостатності. Оскільки діти з вадами слуху, в умовах інклюзивного навчання, стають безпосередніми учасниками навчального процесу в загальноосвітніх ДНЗ, вихователь має бути готовим до роботи з ними.

Ключові слова: дошкільники, інклюзія, вади слуху, організація, навчання, розвиток.

Вступ. Серед дітей з порушеннями психофізичного розвитку значну групу складають діти з порушеннями слуху. Дитина, яка має важкі порушення слухового аналізатора, не має змоги самостійно навчитись розмовляти, тобто оволодіти звуковою стороною мовлення, оскільки вона не чітко сприймає звукове мовлення, не має можливості отримати слухові зразки. Вона не контролює свою вимову, внаслідок чого виникає спотворене мовлення, іноді усне мовлення не розвивається взагалі. Усе це негативно відображається на оволодінні всією складною системою мовлення, що не лише обмежує можливості дитини в навчанні й пізнанні оточуючого світу, але й має негативний вплив на весь психічний розвиток особистості, затримуючи або спотворюючи його, оскільки мовлення є знаковою системою і виступає важливим засобом кодування й декодування інформації. Глибокі порушення слуху тягнуть за собою німоту і можуть призвести до соціальної ізоляції дітей, оскільки їхня спільна діяльність з нормально чуючими дітьми є досить обмеженою. Це часто призводить до виникнення у них порушень емоційно-вольової сфери у вигляді агресивності, проявів явищ негативізму, егоїзму, егоцентризму, або навпаки — загальмованості, апатичності, безініціативності. У зв'язку з цим виникає необхідність запровадження системної цілеспрямованої роботи з дітьми дошкільного віку, які мають вади слуху, в умовах інклюзивного навчання (спеціалізовані групи або дитячі садки) та звичайного дошкільного закладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні в Україні досить активно розробляється різноманітні моделі інклюзивної освіти, мета якої полягає в залученні до освітнього простору дітей різних вікових груп з особливими потребами. Упродовж останнього десятиліття відомими стали публікації щодо організації різного роду корекційно-розвивальної освіти І.Білозерської, Л.Будяк, А.Колупаєвої, Ю.Найди, Т.Сак, О.Таранченко, та інших. Незаперечним є ціннісний доробок вітчизняних психологів Л.Божович, Л.Виготського, І.Зимньої, І.Синиці, які вказували на необхідність залучення дітей з різноманітними проблемами здоров'я до спеціально організованого освітнього середовища. Про необхідність широкої діагностики дошкільників наголошують А.Богуш, Н.Гавриш, Т.Поніманська, які обстоюють ідею розвитку дошкільників в умовах сучасного

© Кас'яненко О.М.

ДНЗ.

Мета статті полягає в узагальненні причин, що спричиняють вади слуху та визначенні основних підходів щодо організації навчання дітей з такими проблемами в ДНЗ.

Виклад основного матеріалу. Навчання та виховання осіб з порушеннями слуху є в центрі уваги сурдопедагогіки. Сурдопедагогіка (від лат. *surdus* глухий) — педагогічна наука, яка вивчає особливості розвитку, навчання і виховання осіб з порушеннями слухової функції. Предметом сурдопедагогіки є процеси розвитку, навчання і виховання осіб з порушеннями слухової функції на різних вікових періодах їхнього розвитку.

Як вітчизняна, так і зарубіжна статистика показує, що кількість людей з порушеннями слухової функції постійно збільшується. Підвищується відсоток осіб з порушеннями слуху У групі населення після 50 років. Проведені масові дослідження в різних країнах показали, що приблизно від 4% до 6% всього населення земної кулі мають проблеми, що утруднюють соціальне спілкування. При цьому близько 2% населення мають двосторонню тяжку туговухість і сприймають розмовне мовлення на відстані до 3 м, а 4% страждають на виразну односторонню туговухість [2, с.124].

Існують різні погляди на причини виникнення порушень слуху. На сьогодні найчастіше виділяють три групи причин і факторів, які викликають патологію слуху або сприяють її розвитку.

До першої групи відносяться причини і фактори спадкового характеру, що призводять до змін у структурі слухового апарату і розвитку спадкового зниження слуху. Спадкові фактори відіграють значну роль у виникненні порушень слуху дітей. На думку Р.Горлі, Б.Конігсмарка, на долю спадково обумовлених факторів припадає 30-50% дитячої глухоти. При цьому автори підкреслюють, що в двох третинах випадків спадково зумовленої туговухості відмічають наявність синдромальної туговухості в поєднанні із захворюваннями майже всіх органів і систем організму (з аномаліями зовнішнього вуха, захворюваннями очей, кістково-м'язової системи, з патологією нервової, ендокринної систем тощо).

Спадковий фактор набуває значення, якщо слух відсутній або знижений у когось з батьків. Можливість народження глухої дитини у такій ситуації є

надзвичайно високою. Захворювання слуху можуть успадковуватись як за домінантними, так і рецесивними ознаками. Рецесивні ознаки проявляються не у кожному поколінні.

Другу групу складають фактори ендо- або екзогенного впливу на орган слуху плоду (при відсутності спадково обумовленого фону), що обумовлює прояв вродженої туговухості. Серед причин, які викликають вроджену туговухість, перш за все виділяють інфекційні захворювання матері в першій половині вагітності. Із інфекційних захворювань найбільш небезпечною є краснуха; також негативно впливають на розвиток слухового аналізатора і його функціонування грип, кір, скарлатина, інфекційний паротит, токсоплазмоз та інші. Одним із факторів, які призводять до виникнення даної патології, є інтоксикації вагітної жінки, особливо небезпечним є вживання медикаментозних препаратів, зокрема, антибіотиків. Також до цієї групи шкідливих впливів відносять вживання алкоголю, нікотину, наркотичних речовин, отруєння хімічними препаратами, продуктами харчування тощо. До цієї групи відносяться травми матері у період вагітності (особливо в перші три місяці), несумісність крові матері й плоду за резус-фактором або групою крові, що викликає розвиток гемолітичної хвороби новонародженого.

Третю групу складають фактори, які впливають на орган слуху дитини в один із періодів розвитку і призводять до виникнення набутого зниження слуху. Ці причини є досить різноманітними. Найбільш часто до порушень слухової функції призводять наслідки гострого запального процесу в середньому вусі (гострий середній отит). У деяких випадках порушення слуху виникає внаслідок ушкодження внутрішнього вуха і стовбура слухового нерва, що викликає через перехід запального процесу з середнього вуха. Також до етіології стійких порушень слуху в постнатальний період відносяться інфекційні захворювання дитини, серед яких найбільшу небезпеку становлять менінгіт, кір, скарлатина, грип, епідеміологічний паротит. За даними деяких авторів, понад 50% порушень слуху в дітей виникають внаслідок використання у процесі лікування ототоксичних антибіотиків, до яких відносяться стрептоміцин, мономіцин, неоміцин, канаміцин тощо. Також призвести до порушень слуху можуть травми, особливо в ділянці вушної раковини у скроневої частини голови, захворювання порожнини носа, наприклад, аденоїдні розростання.

Визначення причин виникнення порушень слухової функції в деяких випадках є досить складним. Це обумовлюється, *по-перше*, можливим виливом відразу декількох шкідливих факторів, *по-друге*, одна й та ж причина може викликати спадкову, вроджену або набуту туговухість.

У дітей з порушеннями слуху всіх груп можливі ще й додаткові первинні порушення різноманітних органів і систем.

Навчання дітей з порушеннями слухової функції, як й інших категорій, має бути систематичним і організованим. Ще Л. Виготський вказував, що навчання глухих потребує спеціальної педагогічної техніки, використання особливих прийомів і методів. Але при цьому він же зазначав, що потрібно виховувати і навчати не глуху або сліпу дитину, а дитину взага-

лі. Учений наголошував: "З біологічної точки зору глухонімота являє собою значно менший недолік, а ніж сліпота, і глуха тварина менш безпомічна, а ніж сліпа. Але у людини глухонімота є значно більшим недоліком, оскільки вона ізольована людину від усякого спілкування з іншими. Глухонімота є недоліком соціальним. Вона частіше, а ніж сліпота, порушує соціальний статус особистості" [1, с.35].

Як зазначалось вище, при порушеннях слуху передусім страждає мовлення дитини; при глухоті та глибокому зниженні слуху дитина без спеціального навчання мовленням практично не оволодіває. Відсутність чи недорозвиток мовлення не ускладнюють контакти дитини з оточуючими, а й порушують процес формування її пізнавальної діяльності та особистості в цілому. Відповідно, чим раніше починається корекційний вплив, тим скоріше й ефективніше можна подолати наслідки порушень слухової функції.

При підозрах батьків на зниження слуху у дитини раннього віку їй необхідно обстежити у спеціальному сурдологічному кабінеті медичного закладу. Спеціалісти не лише визначають стан слухової функції, а й при необхідності призначають медичні процедури (лікування, слухопротезування), спрямують можливі педагогічні заходи. Протягом першого-третього року життя дитини корекційна педагогічна допомога надається їй у сім'ї під пильним керівництвом сурдопедагога та лікарів.

Діти з вадами слухової функції дошкільного віку можуть виховуватись та одержувати корекційну допомогу в спеціальних дитячих садках або спеціальних групах при масових дошкільних закладах. Групи для таких дітей створюються з урахуванням не лише віку, а й стану слухової функції (глухота чи зниження слуху), мовлення, рівня психофізичного розвитку. Програми цих закладів адаптовані до рівня розвитку дітей; у навчально-виховному процесі використовуються спеціальні методи й прийоми, у тісному взаємозв'язку реалізуються освітні, виховні й корекційні завдання.

Основним завданням дошкільної освіти дітей з вадами слуху є забезпечення всебічного розвитку на основі корекції наявних проблем. Загальнорозвиваюча і корекційна робота з дошкільниками повинна спрямовуватись на подолання соціальної недостатності.

Враховуючи спільність основних закономірностей розвитку чуючих і дітей з вадами слуху, перш за все повинна забезпечуватись цілісність психічного розвитку, становлення базису особистісної культури, що означає можливості орієнтування дитини в предметах, природі, явищах суспільного життя, загальнолюдських цінностях, у явищах власного життя та діяльності. Реалізація цих завдань можлива тільки в процесі тривалої систематичної роботи.

У дошкільній сурдопедагогіці використовуються наступні методи і прийоми навчання:

1. Наочні. До них відносять спостереження, розглядання предметів, явищ, картин, демонстрацію слайдів, діафільмів, використання комп'ютерних програм, а також прийоми, в основі яких лежить виконання дії за зразком, наслідуванням. Виходячи зі структури дефекту дошкільників з вадами слуху, саме наочні методи навчання є найбільш адекватни-

ми.

2. Практичні. До цієї групи належать різні види предметної і продуктивної діяльності, ігри, елементарні досліди, моделювання. Ці методи забезпечують більш глибоке пізнання дійсності, виявлення властивостей і особливостей предметів, зв'язків і відносин між предметами і явищами.

3. Словесні. До цієї групи методів входять словесні інструкції, бесіда, розповідь педагога, читання, пояснення. В основі словесних методів лежить використання мовлення. У навчанні і вихованні дітей з вадами слуху словесні методи посідають провідне місце, і в той же час повинні бути тісно пов'язані з практичними та наочними методами [3, с.43].

Однією з основних форм виховання і навчання дошкільників з вадами слуху є заняття: фронтальні (групові), підгрупові, індивідуальні.

Фронтальні заняття проводяться з групою із 6-8 дітей вихователями і сурдопедагогами. На фронтальних заняттях організується практична діяльність дітей, в процесі якої вони оволодівають різними вміннями і навичками, дітям повідомляються нові знання, проводиться систематична корекційна робота. На групові заняття виносять матеріал, доступний усім дітям.

Відповідно до навчального плану, вихователі проводять фронтальні заняття з фізичного виховання (якщо немає інструктора), ручної праці, гри, образотворчої діяльності і конструювання, ознайомлення з навколишнім світом. Сурдопедагог проводить заняття з розвитку мовлення, розвитку слухового сприйняття і навчання вимови, формування елементарних математичних уявлень. Музичний керівник організує музичні заняття.

Тривалість фронтального заняття в групі дітей переддошкільного віку - до 20 хв., у молодшій і середній групах - 25-30 хв., у старшій і підготовчій - 35-40 хв. У першій половині дня в переддошкільній і молодшій групах проводять одне фронтальне заняття сурдопедагога і одне - вихователя; в усіх інших групах - два заняття сурдопедагога і одне вихователя. У післяобідній час проводяться заняття вихователя.

Як правило, фронтальні заняття мають наступні етапи: організаційний момент, основну і заключну частини. У вступній частині заняття педагог створює установку на готовність до заняття, активізує увагу дітей, повертає її до свого мовлення, орієнтує на розуміння інструкцій і питань.

Основна частина заняття включає різні методи і прийоми, спрямовані на повідомлення дітям нових знань, закріплення і уточнення старих, самостійну роботу дітей, пов'язану із засвоєнням матеріалу. Залежно від програмних завдань визначається структура заняття. Новий, більш складний матеріал пропонується на початку, потім - ігри та вправи, спрямовані на повторення та закріплення.

У заключній частині заняття педагог підбиває підсумки: уточнює, чим займалися діти, оцінює участь кожної дитини.

Заняття з підгрупами дітей проводяться в тих випадках, коли діти в групі мають значні відмінності за віком або рівнем розвитку. На практиці найбільш часто група розділяється на підгрупи внаслідок наявності дітей з труднощами у навчанні. Виділення підгруп не повинно бути жорстким, треба враховувати індивідуальну динаміку розвитку дітей. При виділенні двох підгруп заняття з ними проводяться паралельно вихователем і сурдопедагогом.

Індивідуальні заняття з розвитку слухового сприйняття і навчання вимови проводяться в усіх вікових групах. Їх тривалість - 20 хв., половина заняття присвячується слуховому сприйняттю, половина - вимові. Але цей поділ має умовний характер. Індивідуальні заняття з кожною дитиною проводяться сурдопедагогом щодня при наповнюваності групи до 6 дітей, при більшій - складається спеціальний розклад.

У групах для дітей зі складною структурою дефекту у завдання індивідуальних занять входить також робота з різних розділів програми - розвитку мовлення, формування елементарних математичних уявлень. При цьому саме індивідуальні заняття є основною формою навчання. В таких випадках сурдопедагог планує пред'явлення дитині того матеріалу, який не був засвоєний фронтально.

Висновки. Отже, діти з вадами слуху сьогодні активно залучаються до системи дошкільної ланки освіти. Першочерговими завданнями батьків і педагогів стають діагностування причин виникнення вад слуху, рівень проблеми та максимальна соціалізація дитини. За умови правильної організації роботи сурдопедагогів і вихователів діти з вадами слуху набувають повноцінного розвитку і готуються до подальшого шкільного життя. Сьогодні держава всебічно сприяє організації навчання дітей з вадами слуху як одного з важливих напрямів інклюзивної освіти.

Список використаної літератури

1. Азбука общения: Развитие личности ребенка, навыков общения со взрослыми и сверстниками. (Для детей от 3 до 6 лет) / [Л.М.Шипицына, О.В.Защиринская, А.П.Воронова, Т.А.Нилова] – [2-е изд., доп. И перераб.] – СПб.: Детство-Пресс, 2007. – 384 с.
2. Бойко М.Д. Право соціального забезпечення України: Навчальний посібник. Вид. 3-те, доп. та переробл. – К.: Атіка, 2006. - 380 с.
3. Головчиц Л.А. Дошкольная сурдопедагогика: Воспитание и обучение дошкольников с нарушениями слуха: учеб. пособие [для студ. высш. учебн. заведений] / Л.А.Головчиц. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 304 с.

Стаття надійшла до редакції 26.04.2016 р.
Рецензент: канд.пед.наук, доц. Атрощенко Т.О.

Касьяненко Оксана

старший преподаватель

кафедра теории и методики дошкольного образования
Мукачевский государственный университет, Мукачево, Украина

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ОБУЧЕНИЯ ДОШКОЛЬНИКОВ С НАРУШЕНИЯМИ СЛУХА В ДОУ

В статье говорится о необходимости организации целенаправленной работы с детьми дошкольного возраста, имеющих недостатки развития слуха. Определены основные причины возникновения подобных патологий. Раскрыты основные пути организации обучения детей с нарушениями слуха в ДОУ. Определены основные задачи дошкольного образования, которые направлены на преодоление социальной недостаточности. Поскольку дети с нарушениями слуха, в условиях инклюзивного обучения, становятся непосредственными участниками учебного процесса в общеобразовательных ДОУ, воспитатель должен быть готовым к работе с ними.

Ключевые слова: дошкольники, инклюзия, недостатки слуха, организация, обучение, развитие.

Kasianenko Oksana

Senior Lecturer

Department of Theory and Methodology of Preschool Education
Mukachevo State University, Mukachevo, Ukraine

FEATURES OF TEACHING OF PRESCHOOL CHILDREN WITH HEARING DISABILITIES IN KINDERGARTEN

The necessity of the organization of purposeful work with preschool children who have an impairment of hearing has been considered in the article. Statistics of prevalence of impairment among the population of Ukraine has been examined. The main factors that cause this pathology have been defined. The basic ways of teaching children with hearing disabilities in kindergarten have been disclosed. The main tasks of preschool education aimed at overcoming social failure have been defined. In preschool surdopedagogics, by the nature of the modes of activity of the child in the process of training and education, there are three groups of methods: visual, practical, verbal. The training and education of children with hearing verbal methods occupy a leading position, and at the same time should be closely linked with the practical and visual methods. One of the basic forms of education and training of preschool children with impaired hearing are classes: front (group), subgroups and individual.

Key words: preschool, inclusion, impaired hearing, organization, training, development.